

RAMON ORDEIG MATA, *GUILLEM DE BALSARENY, BISBE DE VIC, SUCCESSOR D'OLIBA*, VIC, ARXIU BIBLIOTECA EPISCOPAL DE VIC, 2020, 273 P. (ESTUDIS HISTÒRICS/MONOGRAFIA; 8)

Ramon Ordeig ens presenta aquesta refecció, com ell l'anomena, de la que havia estat la seva tesina de llicenciatura, presentada a la Universitat de Barcelona el 1981, dirigida pel traspassat Dr. Manuel Riu Riu (1929-2011) i titulada *Guillem Guifré de Balsareny, bisbe de Vic (1046/47-1074)*. A Riu, precisament, l'autor dedica aquest volum, amb el degut record del bon deixeble.

Ordeig ens trasllada al bisbat de Vic del segle XI amb aquesta biografia del successor immediat del nostre cèlebre bisbe i abat Oliba (bisbe entre els anys 1018 i 1046), i predecessor de Berenguer Sunifred (bisbe del 1078 al 1100). Un treball fet a partir de la documentació localitzada als arxius Capitular de Vic i del monestir de Ripoll (en bona part ja publicats pel mateix autor en sengles diplomataris).

El volum ens introdueix en la biografia del personatge situant-nos al segle XI, en el període que comprèn des de la seva adolescència fins als seus darrers dies, retirat al monestir de Ripoll (després de renunciar a l'episcopat). L'autor destaca el context intel·lectual que es viu a Vic en aquell moment, amb notable influència franca, com s'aprecia especialment en la litúrgia (tot i conservar alguns ritus hispànics o visigòtics).

Un bisbe, Guillem Guifré, que és influït des de la seva adolescència pel mateix bisbe Oliba, que és qui l'ordena com a diaca (1020) i, després, com a ardiaca (1030). Però potser el més interessant i important per a introduir-nos en la personalitat del biografat és, com Ordeig exposa, la seva relació amb l'entorn del bisbe i abat, amb personalitats com Romuald de Ravenna (fundador dels camaldulencs), Pietro Damiani, l'abat Gauzli de Fleury, Joan de Barcelona i un llarg etcètera de personalitats de l'època que promouen, en definitiva, la reforma eclesiàstica i dels costums de l'Església. I entre ells es remarca la proximitat d'Oliba amb Gerbert d'Orlhac, futur papa Silvestre II, i amb el seu successor, Benet VIII. De manera semblant es relaciona el bisbe Balsareny amb els seus successors, Lleó IX, Víctor II i Nicolau II, amb els quals se celebren els primers concilis romans al migdia francès i el primer i el tercer dels quals també coneix i tracta en viatges seus a Roma.

El bisbe Guillem pot participar en alguns d'aquests concilis, els quals, d'altra banda, són prou rellevants perquè condemnin la compra i venda dels càrrecs i béns eclesiàstics i el refús del celibat, afavoreixen el rigorisme moral i, en general, inicien la reforma eclesiàstica.

Feta aquesta llarga i molt interessant introducció, Ordeig ja s'endinsa en el personatge. El primer capítol del llibre s'ocupa del naixement i la família de Guillem de Balsareny. La primera data que troba el nostre autor és del 1014, quan el seu biografat figura en una relació dels membres de la canònica vigatana. I ja entre el 1020 i el 1022 ell mateix es titula «levita» quan figura com a testimoni en diversos documents nota-

rials. Per aquesta informació es pot presumir que el bisbe devia néixer vers l'any 1000, i cal considerar també que viu fins al 1077.

És fill de Guifré de Balsareny, veguer del comte de Barcelona i casat amb Ingilberga, filla d'Ermemir de Besora. Ordeig reconstrueix, a partir de les fonts que té al seu abast, la família paterna i sobretot la materna de Guillem, els seus germans (cinc) i cunyats, i els seus nebots (entre els quals destaca Guisla, que es casarà amb Berenguer Ramon I de Barcelona). El germà gran i hereu de la casa del seu pare és Bernat Guifré, que hereta el comtat de Balsareny.

El segon capítol del volum tracta de Guillem com a canonge i levita a Vic en un període que es pot situar entre els anys 1014 i 1030, al llarg dels quals desenvolupa diferents funcions, com Ordeig dedueix, justificadament, de la documentació amb què treballa. El nostre autor, d'altra banda, no s'oblida de situar-nos en el Vic de l'època i en el context familiar del personatge (amb l'omnipresent Oliba), que és una constant en tota l'obra, de manera que ens permet entendre'l i comprendre'l millor pel que fa a la relació amb el seu entorn.

El tercer capítol ens parla del Guillem ardiaca del bisbat, és a dir, d'un període que se situa entre els anys 1030 i 1046. Un temps en què té una relació personal molt estreta amb Oliba (a més, acull a casa seva dos germans i la seva mare) i en el qual s'està construint la nova catedral de Sant Pere (romànica, sobre la preromànica enderrocada). En aquesta època també moren persones pròximes al nostre ardiaca: de la seva família, com un germà i la seva mare, entre d'altres, i també el comte Berenguer Ramon I, que deixa vídua la seva neboda Guisla. Ordeig aprofita l'ocasió per a explicar-nos les diferents possessions, aous i béns diversos de la família Balsareny: descriu els procediments testamentaris, allò que es llega al nostre bisbe Guillem (futur en aquell moment), etcètera; sense oblidar les relacions familiars i de parentiu que es van entrellaçant en l'exposició.

El quart capítol del volum tracta de l'ascens episcopal de Guillem de Balsareny, «el moll de l'os» de la biografia, com Ordeig ho defineix. Se'ns parla de la seva elecció després de la mort d'Oliba i de la molt possible intervenció en aquesta de l'aleshores comte d'Osona, Guillem, fill de Berenguer Ramon I de Barcelona i de Guisla, neboda del mateix bisbe electe. El nostre autor reconstrueix la cerimònia d'ordenació episcopal i descriu el pontificat de Guillem; entre altres coses, ens explica com segueixen les obres de la catedral de Vic (amb el campanar ja acabat el 1066). Però també se'ns descriu la intervenció diocesana, i molt segurament del mateix Guillem, en actuacions judicials; l'expansió de la diòcesi, la construcció de noves esglésies i la cura dels monestirs; així com la documentació i altres objectes que es conserven a la catedral i al seu arxiu fins avui dia. Mereix una menció a part la intervenció de Guillem de Balsareny en les assemblees de Pau i Treva que se celebren en el període del seu episcopat, en les quals s'aproven diverses constitucions que aproven els comtes de Barcelona i que Ordeig refereix.

També cal destacar la relació de Guillem amb el papat en aquell període, en el qual visita Roma tot coincidint amb la celebració de diversos concilis a la província eclesiàstica de Narbona, dels quals cal assenyalar la condemna dels simoniacs.

El cinquè capítol del llibre es refereix a Guillem de Balsareny com a senyor feudal: dels seus castells de Balsareny, Copons i Castellnou de Bages, i dels de Manresa, Veciana, Montfalcó, Toneu, Gaià i Colltort. En la major part com a hereu del seu germà Bernat i per llegat de la seva mare, i en d'altres, com a comanda comtal.

Finalment, el sisè capítol d'aquest volum s'ocupa del testament del nostre bisbe, de la seva renúncia al bisbat i de la seva retirada fins a la mort al monestir de Ripoll. El seu testament es conserva a l'Arxiu Episcopal de Vic, tot i que la major part dels castells i comtats van revertir, amb la seva mort, als comtes de Barcelona (alguns fins i tot els l'havia venut abans), mentre que d'altres, com els béns materns, sols en tenia l'usdefruit. Sembla que només va poder disposar lliurement del parament, el vestuari i altres objectes —vasos sagrats, llibres, etc.—, que molt probablement devien ser llegats al monestir de Ripoll, al qual es va retirar. Fet el testament, Guillem renuncia, doncs, a l'episcopat i es retira, com exposem, a Ripoll, on resideix fins a la seva mort, sembla que cap a l'11 d'agost de 1077. El 1078 el seu nebot Berenguer Sunifred de Lluçà ja ha estat elegit nou bisbe de Vic.

Després d'aquest darrer capítol i d'un breu epíleg, Ordeig inclou una relació de les fonts documentals històriques i de la bibliografia que ha utilitzat per a la preparació i l'edició d'aquest volum. I a continuació es publiquen set documents que complementen i documenten el treball, sense oblidar altra documentació que afecta el nostre protagonista i que l'autor ja havia publicat amb anterioritat. El volum també inclou uns índexs onomàstic i toponímic molt complets, i tot és acompanyat de diverses imatges i figures que l'enriqueixen.

Felicitem Ramon Ordeig per aquesta nova publicació, una aportació fonamental per al coneixement i l'estudi no solament de la història de Vic, sinó també del comtat d'Osona i, doncs, de la Catalunya Vella al segle XI. L'obra no es limita a reconstruir una biografia, ja que aquesta es descriu dins del context familiar, social, polític i econòmic de l'època, i en el seu territori immediat dins del conjunt de la província eclesiàstica a la qual pertanyia el bisbat. I Guillem de Balsareny és un personatge que se'ns descobreix amb la seva idiosincràsia, ben segur que fortament vinculada a l'abat Oliba, però que també adquireix una gran rellevància personal i una personalitat pròpia. És una obra més, en definitiva, de les diferents i molt interessants aportacions del nostre autor.

Josep Serrano Daura